

MIODOWNICA WSCHODNIA W POLSCE

Henryk Szelegiewicz

Zakład Morfologii i Systematyki Zwierząt, Instytut Zoologii PAN, Warszawa

Opracowując nie oznaczone materiały mszyc ze zbiorów Instytutu Zoologii PAN w Warszawie, natknąłem się na okazy należące do gatunku *Cinara maculata* Gavrilova [1], który nie był dotąd znany z naszego kraju. Miodownica wschodnia, gdyż taką nazwę proponuję dla tego nowego dla naszej fauny gatunku, należy do mszyc o których rozprzestrzenieniu, pochodzeniu i bionomii nie wiele dotąd wiemy.

Miodownica ta odkryta została w europejskiej części ZSRR dopiero pod koniec lat 60-tych i opisana w roku 1972. Opisując ten gatunek Gavrilova [1] dysponowała nielicznym materiałem, zebrany wyłącznie na obszarze europejskiej części Rosyjskiej Federacyjnej SSR (w obwodzie Moskiewskim, Riazańskim, Wołgogradzkim i Rostowskim). Jak mogłem się o tym przekonać, miodownica ta stała się w ostatnich latach dość pospolita w samej Moskwie i jej okolicach. Moje poszukiwania w starych zbiorach Instytutu Zoologicznego AN ZSRR w Leningradzie doprowadziły do odnalezienia dwóch próbek tej miodownicy. Najstarsza z nich znaleziona została przez Beklemiszewa (prep. nr 6592) w roku 1926 w Permie na środkowym Uralu, a druga w 1952 r. w Połocku na Białorusi. W zbiorach Instytutu Zoologii PAN w Warszawie znajdują się ponadto okazy tego gatunku zebrane przez Jędryczkowskiego w Tallinie (Estońska SSR). Poza obszarem ZSRR miodownica wschodnia znaleziona została ostatnio w Czechosłowacji (Holman, wiadomość ustna) i w Polsce. O rzadkości tej miodownicy świadczy najlepiej fakt, że nie została ona uwzględniona w najnowszej monografii miodownicowatych Ukrainy [2], choć niewątpliwie tam występuje.

Także materiały z Polski są nieliczne i pochodzą z następujących miejscowości:

1. Pobrzeże Bałtyku: Władysławowo, 8 07 1960, jedna bezskrzydła dzieworódka w kolonii *C. pinea* (Mordv.) na końcu młodego pędu sosny czarnej (*Pinus nigra*), R. Bielawski i H. Szelegiewicz leg.;

2. Mazowsze: Warszawa-Powisin, 20 06 1962, jedna uskrzydłona dzieworódka, zebrana z sosny zwyczajnej (*Pinus silvestris*), R. Bielawski leg.;

3. Wyżyna Krakowsko-Wieluńska: Sokole Góry koło Częstochowy, 6 08 1960, 3 bezskrzydłe dzieworódki zebrane z młodych pędów sosny zwyczajnej (*P. silvestris*), J. Prószyński leg.

Dotychczasowy obraz rozmieszczenia miodownicy wschodniej sugeruje, że mamy do czynienia z gatunkiem wschodnim (uralskim lub być może zachodniosyberyjskim), który aktywnie rozprzestrzenia się obecnie w kierunku zachodnim. Niewiele także wiemy o bionomii tej miodownicy, związanej pokarmowo z sosną zwyczajną (znalezienie jednego okazu na sośnie czarnej w Polsce ma charakter przypadkowy). Żeruje ona, podobnie jak miodownica kropkowana — *Cinara pinea* (Mordv.), na młodych pędach sosny u nasady szpilek, ale w odróżnieniu od *C. pinea* nie tworzy nigdy drobnych kolonii i prawie zawsze występuje pojedynczo. Żywe okazy mają jasną, oliwkowo-zieloną barwę i są niezwykle ruchliwe; nawet najmniejsze zaniepokojenie powoduje ich natychmiastową ucieczkę. Podobnie jak miodownica kropkowana, także i *C. maculata* odwiedzana jest przez mrówki.

C. maculata należy do grupy gatunkowej „*pinea*”, a w jej odrębie spokrewniona jest najbliżej z gatunkiem *C. pinea*. Obydwa gatunki są do siebie bardzo podobne i mogą być ze sobą, zwłaszcza w preparacie, łatwo mylone. W celu umożliwienia oznaczenia miodownicy wschodniej podaję poniżej skrócony klucz do oznaczania krajowych miodownic z grupy „*pinea*”, związanych z sosną zwyczajną.

KLUCZ DO OZNACZANIA BEZSKRZYDŁYCH DZIEWORÓDEK

1. Ostatni człon czułków z 4, wyjątkowo (i wtedy tylko na jednym z czułków) 5 włoskami subapikalnymi. Co najmniej część włosków grzbietowych wyrasta z ciemno pigmentowanych sklerytków. Pierwsze człony stóp tylnej pary nóg mają zazwyczaj (sprawdzić na kilku okazach!) wyraźne włoski grzbietowe. Duże mszyce, 3,5-4,5 mm, zawsze częściowo opylone, żerują na końcach tegorocznych pędów sosny, zawsze u nasady szpilek 2
- Ostatni człon czułków zawsze z 5-7 włoskami subapikalnymi. U podstawy włosków grzbietowych brak ciemno pigmentowanych sklerytków. Pierwsze człony stóp tylnej pary nóg bez włosków grzbietowych. Mszyce mniejsze, 2,5-3,0 mm, zawsze błyszczące, bez opylenia, żerują na korze jedno- lub dwurocznych gałązek sosny.
. *Cinara hyperophila* (Koch)
2. Włoski na ciele, czułkach i nogach długie i odstające; na czułkach kilka razy dłuższe od średnicy trzeciego ich członu 3
- Włoski na ciele, czułkach i nogach krótkie i przylegające; na czułkach zawsze krótsze od średnicy trzeciego ich członu.
. *Cinara piniphila* (Ratzb.)

3. Uda i golenie przedniej pary nóg prawie całe jednolicie czarne. Przednie i środkowe nogi wyraźnie krótsze od ciała. Tylko część włosków na tergitach osadzona jest na ciemno pigmentowanych sklerytkach. Ciemno ubarwione, żerują w niewielkich koloniach złożonych z 1-3 dorosłych dzieworódek i kilku larw.
 Cinara pinea (Mordv.)
- Uda i nasadowe części goleni przedniej pary nóg jasne, pokryte małymi, ciemnymi plamkami. Nogi bardzo długie, przednie i środkowe tak długie lub dłuższe od ciała. Prawie wszystkie włoski na tergitach osadzone na ciemnopigmentowanych sklerytkach. Jasno ubarwione, żerują zawsze pojedynczo.
 Cinara maculata Gavril.

PIŚMIENNICTWO

1. Gavrililova V. K. 1972. Novyj vid tli s sosny obyknovennoj (*Homoptera, Aphidoidea*). Vestn. Moskov. Univ., 4: 3-7.
2. Mamontova V. O. 1970. Popelyci-Ljachnydi. in: Fauna Ukraini, t. 20, vypusk 7. Kyiv, pp. 228.

Г. Шелегевич

CINARA MACULATA GAVRIL. В ПОЛЬШЕ

Резюме

В настоящей работе автор рассматривает распространение, биологию, а также систематическое положение вида *C. maculata* Gavril., который не был до сих пор известен из Польши.

H. Szelegiewicz

CINARA MACULATA GAVRIL. NEW TO THE POLISH FAUNA

Summary

The species *Cinara maculata* Gavril. is recorded as addition to the Polish fauna and its known distribution and biology discussed. A key to the species of the group *pinea* of *Cinara* known to be resident in Poland is included.